

גרסות

רבי שמעון שזורי יש בכתיב: ר' ישמעאל שזורי וכן להלן.
משם אחד ברוב כתיב ובשיי: משום שם אחד.
אלא על דבר יש בכתיב וכן הגיהו בדפוסים החדשים: **אלא על מה נחלקו על דבר**. היינו רבי שמעון ורבי שמעון שזורי ברוב כתיב: היינו ר' שמעון שזורי.
ורבי שמעון שזורי סברי ברוב כתיב: ור"ש שזורי סבר ויש בכתיב: ור"ש שזורי אמר ובדפוסים החדשים הגיהו: **ורבי שמעון ורבי שמעון סברי** – והכא בהא קא מיפליגי בשני שמות פליגי יש בכתיב: והכא בהא פליגי דתנא קמא סבר פליגי בין משם אחד ובין משני שמות, משם אחד להודיע כוח דר' אליעזר, משני שמות להודיע כוח דר' יהושע. ור' ישמעאל סבר משתכח מלקט מלבו במשם אחד דברי הכל אחיב, כי פליגי בשני שמות. ור' יהודה סבר משני שמות דברי הכל פטור כי פליגי משם אחד לא שנא במשום אחד ולא שנא בדבר שהוא משני שמות פליגי.
דרי שמעון שזורי סבר שכח בשיי: דר' שמעון ור"ש שזורי סברי שכח והביח הגיהו: דר"ש סבר אבד.
בשני שמות בכתיב: משני שמות וברוב כתיב: בדבר שהוא משום שני שמות וכן להלן.
פליגי בכתיב: ופליגי.

מתיב [מקשה] רב אושעיא על הסבר זה, ולפיו המתעסק פטור, ממה ששינו מתחילה במשנה, ר' שמעון שזורי ור' שמעון אומרים: לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, אלא על דבר שהוא משום שני שמות, שר' אליעזר מחייב חטאת, ור' יהושע פוטר. ויש לשאול: ור' יהודה מאי קאמר דפליגי [מה הוא אומר שהם, ר' אליעזר ור' יהושע, חולקים ב?] אם כפשוטו, בנתכוין ללקט ענבים ולקט תאנים, שחורות ולקט לבנות, והלוא ענבים ותאנים, וכן תאנים שחורות ולבנות, מאי ניהו [מה הם]? שני שמות הם – היינו [הרי זו] שיטת ר' שמעון ור' שמעון שזורי, ואם כן, ר' יהודה מאי אתא לאשמעינן [מה בא להשמיע לנו]? אלא לאו [האם לא] בענין מתעסק איכא ביניהו [יש ביניהם הבדל]. שר' יהודה סבר [סבור]: מתעסק בשבת – חייב גם לדעת ר' יהושע, ור' שמעון ור' שמעון שזורי סברי [סבורים]: מתעסק פטור? והוא שלא כדברי שמואל, שאמר שמתעסק פטור לדעת הכל! ודוחים: לא, מתעסק, שעשה מעשה בדבר אחר ממה שנתכוון לו מתחילה – דברי הכל פטור, וגם לשיטת ר' יהודה, והכא בהא קא מיפליגי [וכאן בזה הם חולקים]. שר' שמעון שזורי [וכן ר' שמעון] סבר [סבור]: שכח מלקט מלבו למה התכוון בתחילה, ועשה בו מעשה, אבל סבר שהוא עושה מעשה בדבר אחר. אם זה היה בשם תאנה מסוימת, ושכח, וחשב שרצונו בתאנה אחרת, וליקט בטעות את הראשונה – דברי הכל חייב, גם לדעת ר' אליעזר וגם לדעת ר' יהושע, הואיל ועשה מעשה במה שהתכוון אליו מתחילה. כי פליגי [כאשר הם חולקים] הרי זה בשני שמות, וכגון שנתכוון ללקט תאנים, ושכח וחשב שרצה ללקט ענבים, וליקט בטעות תאנים – בזה ר' אליעזר מחייב חטאת, שהרי לכן נתכוון מתחילה, ור' יהושע פוטר, מפני שאינו חוטא במין שהוא מתכוון אליו עכשיו. ואילו ר' יהודה סבר [סבור]: לא שנא [אינו שונה] בשם אחד ולא שנא [אינו שונה] בשני שמות – פליגי [חולקים] הם, ולדעת ר' יהושע, כל שלא עושה מעשה בדבר שמתכוון אליו עכשיו, גם אם נתכוון אליו מתחילה – פטור. רבא אמר: ליקדם איכא ביניהו [להקדים יש ביניהם] כלומר, אם התכוון לעשות איסור בדבר אחד ואחר כך בדבר שני ולבסוף נתברר שעשה להיפך, האם הוא נחשב מתעסק ופטור. לדעת ר' שמעון ור' שמעון שזורי נחלקו אם הקדים ואיחר בשני שמות, כגון נתכוון ללקט ענבים ואחר כך תאנים, וליקט תאנים ואחר כך ענבים, ודווקא בזה ר' יהושע פוטר. אבל כשהקדים את המאוחר מאותו שם, כגון תאנה ותאנה – גם לדעת ר' יהושע חייב, ואילו לדעת ר' יהודה, גם אם הקדים את המאוחר מאותו שם, כגון תאנה לתאנה – פטור לדעת ר' יהושע, הואיל וכוונתו בשעת לקיטה היתה לתאנה אחרת.

מתיב רב אושעיא, רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומרים: לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, אלא על דבר שהוא משום שני שמות, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. ורבי יהודה מאי קאמר דפליגי? בנתכוין ללקט ענבים ולקט תאנים, שחורות ולקט לבנות; ענבים ותאנים שחורות ולבנות, מאי ניהו? שני שמות – היינו רבי שמעון ורבי שמעון שזורי, רבי יהודה מאי אתא לאשמעינן? אלא לאו מתעסק איכא ביניהו, דרבי יהודה סבר: מתעסק חייב, ורבי שמעון שזורי סברי: מתעסק פטור! – לא, מתעסק דברי הכל פטור, והכא בהא קא מיפליגי, דרבי שמעון שזורי סבר: שכח מלקט מלבו בשם אחד – דברי הכל חייב, פי פליגי – בשני שמות, רבי יהודה סבר: לא שנא בשם אחד ולא שנא בשני שמות פליגי. רבא אמר: ליקדם איכא ביניהו.

מאי ניהו שני שמות – קא סלקא דעתך השתא שחורות ולבנות נמי כשני מיני דמו. ואי רבי שמעון ורבי שמעון שזורי נמי כרבי יהודה מוקמי פלוגתייהו, נמתכוין ללקט את זה ולקט את זה, רבי יהודה מאי אתא לאשמעינן? אלא דשמעיה רבי יהודה רבי שמעון שזורי דאוקי פלוגתא בצד מלקט מלבו, אבל צמתעסק – דברי הכל פטור. ואתא איהו למימר: אפילו נתכוין ללקט כו' הו' מתעסק, הואיל וצאיסור נמתעסק פליגי, ומחייב רבי אליעזר. ואפילו רבי יהושע לא פטר אלא בשני שמות, אבל צמס אחד חייב ותמה אי כו'. אם כן למה נאמר "צה" – פרט למתעסק צהיתר, או צמתעסק בצד מלאכה ועשה אז מלאכה אחרת. אבד מלקט מלבו בשם אחד – שנתכוין לתאנה זו, ושכח, כסבור תאנה אחרת הסמוכה לה צעינא, והלכה ידו על הראשונה – דברי הכל חייב, הואיל ולכך נתכוין תחלה, ועוד, כששכח מתשכחו לא תשזז אלא צאוחו מין עזמו. בשני שמות – שנתכוין לתאנים ושכח, וכסבור ענבים צעינא, והלכה ידו על התאנים. ורבי יהודה סבר אפילו בשם אחד פליגי – וסצירא ליה דשחורות ולבנות שם אחד הן, הואיל והן מין אחד. [תוספות] מה שאמר צמתעסק "תמיהה" אי כו' פטר צה רבי יהושע" – צמין אחד שהרי נתקיימה מתשכחו. עד כאן תוספות. ליקדם איכא ביניהו – שנתכוין ללקט זו תחלה ואחר כך זו, והלכה ידו על האחרונה. רבי שמעון ורבי שמעון שזורי סברי: אם משם אחד – דברי הכל חייב, הואיל ושם אחד הן, וסוף סוף תרווייהו עבד, ולא איכפת לן צמקדים המאוחר. כי פליגי בשני שמות, רבי אליעזר מחייב חטאת, הואיל ולשניהן נתכוין ושניהם עשה, ולא איכפת לן צמקדים המאוחר. ורבי יהושע: פטור, הואיל ובשעת לקיטה כל אחת ואחת לא לזה הוא מכוין – הוה ליה צמתעסק, ופטור. ורבי יהודה סבר: אפילו צמס אחד פליגי, אבל תמהני למה פטור, הואיל וסוף סוף לשניהן נתכוין. אבל צמתעסק צעלמא, שלא נתכוין אלא לאחת ולא עשאה, ועשה את חצרתה – דכולי עלמא פטור.

תוספות

היינו רבי שמעון ורבי שמעון שזורי – דעל כרחיך צריך לומר דהכי פירושו דמילתיה: לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שחייב – כגון תאנים ותאנים ובאבד מלקט מלבו, או לבנות ולבנות ושחורות ושחורות ואבד מלקט מלבו, כדפירש לעיל. על מה נחלקו – על דבר שהוא משני שמות, כגון ענבים או תאנים או שחורות ולבנות ואבד מלקט מלבו, כדמפרש לעיל טעמייהו. דלא מצינו למימר לרבי שמעון ורבי שמעון שזורי על מה נחלקו על דבר משום שני שמות – כגון שלקט תאנים או ענבים ואינו יודע מה לקט, דמאי קמשמע לן.

אלא לאו מתעסק איכא ביניהו דרבי יהודה סבר דמתעסק חייב ורבי שמעון יהושע ורבי אליעזר ובאבד מלקט מלבו ונתכוין ללקט תאנים ולקט ענבים או ובאבד מלקט מלבו – לא נחלקו, דלכולי עלמא חייב. אבל במין אחד דשלא אבד מלקט מלבו, כגון שנתכוין ללקט אלו ולקט אחרות – פטור, משום מתעסק. ורבי יהודה אמר: אפילו בנתכוין כו', ובשני מינים פלוגתייהו, ובשלא אבד מלקט מלבו. ומינה דייקין: דוקא בשני מינין, אבל בחד מינא – לכולי עלמא חייב כדדייק לעיל תלמודא: ואמאי? הא מתעסק הוא! והדרן קושיין

עיונים

אלא לאו מתעסק איכא ביניהו לשיטת רב אושעיא, ר' שמעון ור' שמעון שזורי מעמידים את מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע ב"שכח מלקט מלבו", שחטא בטעות במה שנתכוון אליו מתחילה, ולדעת ר' יהושע אם הדבר שחשב עליו כעת היה משם אחר (כגון תאנים וענבים) פטור. אבל המתעסק, ששגג בדבר אחר מזה שנתכוון אליו – פטור לדעת הכל (אפילו היה מאותו שם), וכפי שהסביר שמואל את דברי ר' יהודה בעמוד הקודם. ואילו ר' יהודה סבור כי המתעסק חייב לדעת הכל, ומה שאמר "אפילו מתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים", בא לומר שאפילו לשיטת ר' יהושע, אין המתעסק פטור אלא אם מתעסק בדבר שיש לו שם אחר, אבל אם מתעסק בדבר מאותו שם – חייב (רש"י). והסבירו כי לשיטת רב אושעיא אין אומרים להיפך, שר' יהודה הוא הסבור שמתעסק פטור, מפני שלשנו "אפילו מתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים" אין משמעה שאבד מלקט מלבו, כמו הלשון הכללית של ר' שמעון ור' שמעון שזורי (תוס' בשי"מ. וראה תוס' ד"ה אלא).
שכח מלקט מלבו וכו' ר' יהודה סבר לא שנא בשם אחד ולא שנא בשני שמות פליגי לפי הסבר זה, מה שאמר ר' יהודה "נתכוון ללקט ענבים וליקט תאנים, שחורות וליקט לבנות" בא ללמד על שני מקרים שונים, האחד – התכוון ללקט ענבים וליקט תאנים, ששכח מלקט מליבו בשני שמות. ואילו "שחורות וליקט לבנות" הוא דוגמה לשכח מלקט מלבו במין אחד. והוא שונה ממה שהיינו סבורים מתחילה, ששחורות ולבנות שמאותו מין נחשבים כשני שמות שונים (רש"י).
רבא אמר ליקדם איכא ביניהו בפשטות (אף כי יש מי שחולק על כך, ראה חק נתן) רבא בא גם הוא ליישב את המשנה לשיטת שמואל, שהמתעסק, שעשה דבר אחר מזה

אורח ההלכה
ליקדם איכא ביניהו נתכוון ללקט תאנים ואחר כך ענבים, ונהפך הדבר וליקט הענבים בתחילה ואחר כך תאנים, אף על פי שליקט כל מה שחשב, הואיל ולא ליקט כסדר שחשב, שבלא כוונה עשה – פטור, שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. בר' יהושע, ולפי דברי רבא. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"א ה"ט).

והא תניא — סיעמא, דסייען למוקדס ומאוחר. להדליק זו — צננגמ שנת או צננגמ מלאכות. והדליק זו פטור — דסייען מתעסק, לא נתכון אלא לאתמ ולא עשאה, ועשה את חזרתה. להדליק ולכבות — כשהיה נר דולק ונר כבוי, ונתכון להדליק זה מחלה ואחר כך לכוט זה, וכנה זה ואחר כך הדליק זה. אם בנשימה אחת — שנפת, ומחמת הנפחה כנה זה והדליקה — חייב ליתכא למימר הי מוקדס וחי מאוחר. בשתי נשימות פטור — דלא נעשית כסדר. לא אתעביד מחשבתיה — דליכא למימר: פצה ואחר כך הדליק. החותה — הממלא כליס מזכור הגחלים. מכבה העליונות — שעשעו עשות מחנות, וכבו מחמת המשא של עליונות. ומנעיר החתנות — שהיו כניות מחמת המשא שהיה עליהן, וכשהן עשעו עליונות נעשיות. מאי טעמא דמאן דמחייב תרתי — הא לא איכון לחלא, ולגביה מתעסק הוא! כדי להבעיר את החתנות — כלומר, להצער המחנות לא הוה כריח, אלא לכבו עליונות יתה עיקר כוונתו, שהיה נפת, וריח לפחמין. נתכון לכוט עליונות שהיו גסות, ואף על פי שדע שיצער המחנות — נתכון לכיבו של אלו על מנת שיצער אלו, אף על פי שהו מקלקל אלו. מקלקל בהבערה — כגון דנפת הוא, כדאמר רבי יוחנן: צנפ שנו, דלא ימא ליה נפת להבעיר גחלים. מקלקל בהבערה חייב — דקיימא לן: אף על גז דשאר מקלקל פטורין — חובל ומנעיר חייב. אמי בר אבין כו' — כגון שנכיון לכבוי ולהצער, ואפילו הכי הצערה פטור. תנא קמא סבר לה כרבי יוסי, דלאמר: הצערה ללא. יאלת וליכא קרינ.

תוספות

לדוכתיה. והא דפשיטא ליה לתלמודא האי שיטה, דלרבי שמעון מתעסק פטור ומוקי פלוגתייהו באבד מלקט מלב, ולרבי יהודה מתעסק חייב ומיירי בשלא אבד — דהכי משמע לישנא דמתניתין, דרבי יהודה מחייב טפי, דקאמר: רבי שמעון זוררי ורבי שמעון אומר: לא נתלקו על דבר שהוא משום אחד שחייב — כלומר, דהתם דאי חייב. על מה נתלקו על שני שמות כו' — כלומר, דהתם איכא מאן דפטר. ועל זה השיב רבי יהודה: אפילו נתכין ללקט תאנים כו' פליגי, ואיכא מאן דמחייב. ועוד, מדקאמר: תמה אני אם פטר בה רבי יהושע, משמע דרבי יהודה מחייב טפי.

לו צורך בהן, דתנא קמא קסבר [שהתנא הראשון סבור]: מקלקל בהבערה בשבת — פטור, לכן אינו חייב אלא חטאת אחת, על הכיבו. ור' אליעזר בר' צדוק אמר [ואומר]: מקלקל בהבערה חייב, ולכן חייב שתיים. וכן אמר רבי יוחנן: בנפח שנו, שנתכוון לכבות את הגחלים העליונות משום שרצה בהן לעבודתו, ואין לו צורך בגחלים התחתונים, ולכן התנא הראשון פוטר על הבערת התחתונים, משום שאינו אלא מקלקל. אמר ר' יוחנן: עד כאן, עד שנתבאר ענין זה, שמדובר בנפח, לא נתגלתה טעמא של הלכה זו. אמי בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי תרווייהו:

עיונים
והתניא וכו' להדליק את זו והדליק את זו פטור וכו' הפירוש בפנים הוא לפי רש"י, שבדין הראשון מדובר במקרה הרגיל של מתעסק, שמתכוון להדליק או לכבות נר אחד וכיבה נר אחר, והוא פטור, וכדעת שמואל (שרבא מיישב את שיטתו). והסיוע לדברי רבא הוא מהמשך הברייתא, שאם נתכוון להדליק נר אחד ואחר כך לכבות את האחר, וכיבה אחר כך הדליק בשתי נשימות — פטור, ומכאן שקידמה ואיחור מהווים גורם לפטור (ודין זה מפורש בברייתא לפי רוב הגרסות, ועל כל פנים ניתן ללמוד מכלל מה שאמר שבנשימה אחת חייב). אמנם, יש הגורסים בדין הראשון: להדליק את זו והדליק את זו — חייב, ורבינו גרשום וכן הראב"ד בהשגותיו לרמב"ם (הל' שבת פ"א ה"י) מפרשים שמדובר כאן בהקדמה ואיחור, שעמד להדליק את שניהם בזה אחר זה, והפך בטעות את הסדר. ואף שבהמשך הברייתא נאמר שפטור, שם מדובר בשני שמות שונים (הדלקה וכיבו), וכאן מדובר בהקדמה ואיחור של שני דברים משם אחד. והוא מתאים לשיטתו של ר' יהודה, שהוא זה שאמר (לפירוש רש"י ורבינו גרשום): "תמהני אם פטר בה ר' יהושע", שבשני דברים משם אחד — אין מקום לפטור משום מתעסק. וראה ב"אורח ההלכה", משם משמע כי גם הרמב"ם גורס בדין הראשון "חייב", אלא שהוא מפרשו כפשוטו — במתעסק סתם, ולא במקדים ומאוחר. ודברים אלו עולים בקנה אחד עם שיטתו של רבא בעמוד הקודם, החולק על שמואל בדין מתעסק, ולדעתו אין המתעסק פטור אלא אם נתכוון להיתר ועשה איסור, אבל המתכוון לאיסור ועשה איסור דבר אחר — חייב (ראה חק נתן).

נהו דאקדומי נמי לא מוקדים אחורי נמי לא מאחר ולפי דברי רבא בעמוד הבא, נתלקו תאנים האם במקרה זה חייב חטאת אחת או שתיים.
החותה גחלים בשבת וכו' מפירוש רש"י משמע שהחותה הוא הממלא מחתה מן הגחלים התחתונים ומניח אותן על העליונות. ורבינו גרשום פירש שלוקח את הגחלים

ומעירי, והתניא [וכן שנויה ברייתא]: היו לפניו שתי נרות דולקות ארוכות, ונתכוון לכבות את זו וכיבה במקום זה את זו, או שהיו לפניו שתי נרות כבויות, נתכוון להדליק את זו והדליק את זו — הרי זה פטור, לפי שמתעסק הוא, שלא חטא כלל בדבר שנתכוון אליו. היה נר אחד כבוי ונר אחד דולק, אם נתכוון להדליק תחילה את הכבוי ואחר כך לכבות את הדולק, וכיבה והדליק בנשימה אחת, וכגון שנשף בנר הדולק וכיבהו, ועל ידי נשיפתו אחזה האש בנר הכבוי — חייב. אבל אם היה זה בשתי נשימות — פטור, שלא עשה כסדר שנתכוון אליו. על מה שנאמר שאם כיבה והדליק בנשימה אחת חייב, תמהים: פשיטא [פשוט] שכך הוא! ומסבירים: מהו דתימא [שתאמר]: גם כאן, הרי לא איתעבד מחשבתיה [לא נעשתה מחשבתו]. דהא [שהרי] להדליק מעיקרא בעי [מתחילה רצה] ורק לכבות לכבות, וכי עבד [וכאשר נעשה] מעשה בפועל — כיבה ובסוף הדליק הוא, ואימא [ואומר] שיהיה פטור, על כן קא משמע לן [משמע לנו]: נהי דאקדומי נמי לא מקדים [גם אם אמנם להקדים את ההדלקה לכיבו אינו מקדים]. מכל מקום אחורי נמי לא מאחר [לאחר] את ההדלקה לכיבו גם כן אינו מאחר, ויש להחשיבו כמי שעושה מה שהתכוון לעשות, ואינו בכלל מתעסק.

א תנו רבנן: ההותה גחלים בפשת — חייב חטאת. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר ברבי צדוק: חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. במאי עסקינן? אי דקא מיפוין לכבות ולהבעיר — מאי טעמא דמאן דפטור? אלא דלא קא מכין להבעיר — מאי טעמא דמאן דמחייב תרתיה? רבי אלעזר ורבי חנניא דאמרי תרווייהו: כגון שנתכוון לכבות העליונות פדי להבעיר את פטור, ורבי אליעזר ברבי צדוק אמר: חייב. וכן אמר רבי יוחנן: בנפח שנו. אמר רבי יוחנן: עד כאן לא נתגלתה טעמא של הלכה זו. אמי בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי תרווייהו:

א. תוספתא שבת פ"א ה.
ב. ראה ירושלמי שבת פ"ב ה"ח.
ג. ירושלמי שבת פ"ב ה"ח. תוספתא שבת פ"ב ח.

גרסות
דולקות ארוכות בכתה"י:
דולקות או כבוי ובשי"מ:
דולקות או כבויים ובדפוסיס החדשים הגיהו:
דולקות.
להדליק את זו והדליק את זו פטור בחלק מכתה"י:
להדליק את זו והדליק את זו חייב וכן גרסת רבינו גרשום ועוד, ראה בשי"מ ובכינויים, וכן נראה מלשון הרמב"ם. ובכתה"י: חייב.
בנשימה אחת חייב פשיטא בכתה"י ועוד ובשי"מ: בנשימה אחת חייב בשתי נשימות פטור.
בנשימה אחת חייב פשיטא ובדפוסיס החדשים הגיהו: בנשימה אחת חייב בשתי נשימות פטור פשיטא וראה רש"י ורבינו גרשום.
נהי דאקדומי נמי בכתה"י:
נהי דאקדומי וכן הגיהו בדפוסיס החדשים.

א תנו רבנן [שנו חכמים]: החותה, מהפך בגחלים בשבת בשוגג — חייב חטאת. ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אליעזר בר' צדוק: חייב שתיים, מפני שהוא גם מכבה במעשה זה את העליונות שנעשו תחתונות, מפני שהגחלים שהניח עליהן מכבדות עליהן, ואין להן אויר לבעירה, ומבעיר את התחתונות, שהן עתה עליונות.

ונברר: במאי עסקינן [במה בדיוק אנו עוסקים]? אי דקא מיכוין [אם במקרה שהוא מתכוון] לכבות את העליונות ולהבעיר את התחתונות — מאי טעמא דמאן דפטר [מה טעמו של מי שפוטרו]? והרי לכך היתה כוונתו! אלא תאמר שמדובר במקרה דלא קא מכין [שאינו מתכוון] להבעיר את התחתונות — מאי טעמא דמאן דמחייב תרתיה [מה טעמו של מי שמחייב שתיים]? הרי מתעסק הוא ואינו מתכוון לכך! ר' אלעזר ור' חנניא דאמרי תרווייהו [שאמרו שניהם] תירוץ לדבר: כגון שנתכוון בחתיית הגחלים לכבות העליונות, וכגון נפח שזוקק לפחמים, כלומר, לגחלים שכבו, לצורך עבודתו, והוא יודע בוודאות שיש בכך כדי להבעיר את התחתונות, שאין פטור, לכן אינו חייב אלא חטאת אחת, על הכיבו. ור' אליעזר בר' צדוק אמר [ואומר]: חייב שתיים. וכן אמר רבי יוחנן: בנפח שנו, שנתכוון לכבות את הגחלים העליונות משום שרצה בהן לעבודתו, ואין לו צורך בגחלים התחתונים, ולכן התנא הראשון פוטר על הבערת התחתונים, משום שאינו אלא מקלקל. אמר ר' יוחנן: עד כאן, עד שנתבאר ענין זה, שמדובר בנפח, לא נתגלתה טעמא של הלכה זו. אמי בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי תרווייהו [שאמרו שניהם]:

העליונות במחתה למקום אחר, ומניחן על רצפה כדי שיכבו. שנתכוון לכבות העליונות כדי להבעיר את התחתונות לפי רש"י, אינו מתכוון להבעיר את התחתונות, אלא שהוא יודע שכך יקרה בוודאות, ועל דעת כן הוא עושה (ומתחילה היינו סבורים כי אין מדובר בידיעה ודאית. ערוך לנר). וברוך כלל, מתחייב אדם על דבר מעין זה בשבת (משום "פסיק רישיה", ואולם כאן, הואיל ואין רצונו בבעירה של גחלים אלו (מפני שמדובר בנפח, שצריך פחמים, ולא גחלים לוחשות) — אינו אלא מקלקל בהבערה זו. ומדובר רבינו גרשום והתוס' (בעמוד הבא) משמע כי יש כאן כוונה ורצון של נפח זה בהבערת הגחלים והפיכתן לאפר (משום שמדובר בגחלים קטנות שאינן ראויות למלאכתו), ולמרות זאת פוטר התנא הראשון משום מקלקל.

אורח ההלכה
נתכוון לכבות את זו וכו' היו לפניו שני נרות דולקים או כבויים, נתכוון לכבות זה וכבה את זה, או להדליק זה והדליק את זה — חייב, שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה. כברייתא. לפי הגרסה "חייב". וראה בכינויים. והראב"ד כתב שבמתכוון להדליק את זה והדליק אחר — פטור, כדברי שמואל, שהמתעסק פטור. ואינו חייב אלא אם חשב להדליק את שניהם, ושניה את הסדר שחשב להדליקם. וראה לח"מ. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"א ה"י).

להדליק ולכבות נתכוון להדליק נר אחד ולכבות שני אחריו, כיבה את הראשון ואחר כך הדליק את השני — פטור (וראה בראב"ד). כיבה את זה והדליק את זה בנשימה אחת — חייב, שאף על פי שלא הקדים ההדלקה הרי זה לא איחר אותה, אלא שתייהן כאחת. וכן כל כיוצא בזה. כברייתא, וכהסבר הגמרא. (רמב"ם שם פ"א ה"א).

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס
א. תוספתא שבת פ"א ה.
ב. ראה ירושלמי שבת פ"ב ה"ח.
ג. ירושלמי שבת פ"ב ה"ח. תוספתא שבת פ"ב ח.

גרסות
דולקות ארוכות בכתה"י:
דולקות או כבוי ובשי"מ:
דולקות או כבויים ובדפוסיס החדשים הגיהו:
דולקות.
להדליק את זו והדליק את זו פטור בחלק מכתה"י:
להדליק את זו והדליק את זו חייב וכן גרסת רבינו גרשום ועוד, ראה בשי"מ ובכינויים, וכן נראה מלשון הרמב"ם. ובכתה"י: חייב.
בנשימה אחת חייב פשיטא בכתה"י ועוד ובשי"מ: בנשימה אחת חייב בשתי נשימות פטור.
בנשימה אחת חייב פשיטא ובדפוסיס החדשים הגיהו: בנשימה אחת חייב בשתי נשימות פטור פשיטא וראה רש"י ורבינו גרשום.
נהי דאקדומי נמי בכתה"י:
נהי דאקדומי וכן הגיהו בדפוסיס החדשים.

אלא דלא קא מכין להבעיר בכתה"י ובשי"מ:
אלא דקמכוון לכבות ולא קמכוון להבעיר.
רבי אלעזר בחלק מכתה"י:
ר' [א]לעז.

כדי להבעיר את התחתונות וש בכתה"י: והובערו תחתונות מאלהן.
מקלקל בהבערה פטור בכתה"י: מקלקל בהבערה הוא ופטור.
ובי אליעזר ברבי צדוק אמר חייב בכתה"י ובשי"מ:
ו' אליעזר ברבי צדוק סבר חייב.

אמי רבי יוחנן עד כאן בכתה"י ובשי"מ:
א"ר ירמיה עד כאן.
אמי בר אבין בכתה"י: אביי בר אבין.

החיים

בנפח שנו
תנפח, העוסק בייצור כלי מתכת, זקוק לחוס רב מאד כדי להתיך את המתכות שאותן הוא רוצה לעבד. כבר בתקופות עתיקות ביותר השתמשו לשם כך בפחמים. הפחם (פחם של עצים) מיוצר בשריפה איטית, המלווה בצנינוס (דהידרציה) של העצים, כך נוצר חומר דלק מעולה, בעל תפוקת חום כפולה משל עץ רגיל, ושבעירתו אינה מלווה כמעט בעשן או ריח. כפי שהסבירו המפרשים כאן, הנפח זקוק לגחלים הגדולות יותר לעבודתו, ואת אלו הוא רוצה לכבות, ולהשתמש בהן כפחמים, ואילו התחתונות שעליהן מדובר כאן הן גחלים קטנות יותר, שאין לו צורך בהן.

להקדים איכא בינייהו — שנמכרין להדליק תחלה ואחר כך לכבות, והדליק וכנה צמתייה אמת. תנא קמא חייש למוקדם ומאוחר, הילכך למרמי ליכא לחיוביה — דשמא כנה תחילה, ולמפטריה צולא כלום נמי לא, דנהי דאקדומי לא אקדמיה — אחורי נמי לא אחר, הילכך מחייב תדא. ורבי אליעזר לא חייש למוקדם ולמאוחר, הילכך מחייב מרמי. רב אשי אמר שנתכוין לכבות — ולא להנעיר, שלא היה יודע שסוף תחתונות להנעיר. שאינה צריכה לגופה — כגון זה, שאינו צריך להנעיר אלא להתחמם בחימתו. ומכל מקום, יודע היה שיתנערו ועל מנת כן עשה, והוא ליה מתכוון. מיהו, מלאכה שאינה נריכה לגופה היא הך הנעירה. הדרן עלך ספק אכל חלב

תוספות

כגון שנתכוון לכבות העליונות כדי להבעיר התחתונות — כדמפרש רבי יוחנן: בנפח שנו. ולא נופח, אלא רוצה לומר אותו שעושה הפחמין ביער קרבונני"ר בלע"ז, שנבערו העצים ונעשו פחמין, ומסיר הפחמין גבוה מן האש, ורוצה שיכבו לעשות מהם מלאכתם לעשות מהם ברזל. ומשאין הפחמין דקין, כי אינו חפץ בהן להתחמם רק שיעשו אפר, וזהו קלקול. ואינו ראוי לישו דבר והיה רוצה שיתאכלו לגמרי

ויהיו אפר. וזהו "נתכוין לכבות העליונות כדי להבעיר התחתונות", ואותה הבערה של תחתונות אינו חפץ בהם כי אם שיעשו אפר, וזהו קלקול. לרבי אליעזר ברבי (יצחק) [צדוק] מיחייב שתיים, משום כיבוי ומשום הבערה. ואף על גב דמקלקל הוא, ואף על גב דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, בהא סבירא ליה כרבי יהודה דמחייב, אף על גב דסבר כרבי שמעון במקלקל דהבערה. ולרבנן אינו חייב משום הבערה, דמקלקל בהבערה פטור. **סבירא** ליה כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין חייב — ואם תאמר: לפי מה שפירש הרב רבינו יצחק פרק קמא דכתובות (ה, ב), הא דאמר רבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור — מדרבנן דוקא ולא מן התורה, קשה, דהכא משמע דמדאורייתא קאמר דמחייב חטאת! ויש לומר: דהכא היינו טעמא דמחייב רבי יהודה — משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות. ואם תאמר: אם כן, אפילו רבי שמעון מודה, ומאי קאמר: תנא קמא סבירא ליה כרבי שמעון כו! ויש לומר: דהכא הוי טעמא דמלאכה שאינו צריך לגופה, ורבי יהודה ורבי שמעון לטעמייהו. והאי דנקט טעמא דדבר שאינו מתכוין — לא נצרכה, דהא מלאכה שאינו צריך לגופה הוא. ועוד דסבר שאינו מתכוין הוא, דאינו חפץ בהבערתן של הגחלים, שאינו נהנה מהם. אבל בההיא דקתני: החותה גחלים להתחמם בהם — לא נקט מתכוין ושאינו מתכוין, שהרי להתחמם הוא עושה, אבל מלאכה שאינו צריך לגופה היא. ולכך פטר רבי שמעון, דאף על גב דפסיק רישיה היא, כיון דמלאכה שאינו צריך לגופה היא ופטור. ואם תאמר: והיא דפרק "הבונה" (שבת קג, א) דקאמר: אפילו תימא בארעא שאינו אגם דלא מתכוין, פירוש: ופטר כרבי שמעון. ופריך: והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, פירוש: אי אפשר שלא יפה הקרקע. ומאי פריך: מכל מקום מלאכה שאין צריך לגופה היא! ויש לומר: דהתם סלקא דעתך דהוה פסיק רישיה ולא ימות דנחא ליה, ולכך משני: דבעידי בארעא דחבריה, דהוה פסיק רישיה דלא נחא ליה. וכן מביא הערוך, דפסיק רישיה דלא נחא ליה שרי מההיא (סוכה לג, ב) דממעטין בלולב ביום טוב. ופריך: והא מתקן? לאו צריכא דאית ליה הושענא אחריתי. אי נמי, דאין צריך לגופה, אף על גב שמתקנה שרי.

הדרן עלך ספק אכל חלב

כגון שנתכוין גם לכבות וגם להבעיר, דתנא קמא סבר לה [שהתנא הראשון סבור] כדעת ר' יוסי, שאמר: הבערה שיצאה מכלל שאר מלאכות שבת, שנאמר בה איסור מפורש בתורה: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג), ללאו יצאת לומר שאינו חייב עליה סקילה או כרת, אלא רק משום לאו שעונשו מלקות, ואינו חייב על שגגתה חטאת, ולכן לדעתו חייב רק על הכיבוי. ור' אליעזר בר' צדוק סבר לה [סבור] כדעת ר' נתן, שאמר: הבערה לחלק יצאת כלומר, ללמד שעל כל מלאכה ומלאכה יש חיוב לעצמו, ולכן לדעתו חייב גם על ההבערה. **רבא אמר: להקדים איכא בינייהו** [יש ביניהם] מחלוקת, כשנתכוון להדליק ואחר כך לכבות, והדליק וכיבה בחתייה אחת, לדעת התנא הראשון אינו חייב אלא חטאת אחת, וכדין מתעסק, שלא נתקיימה כוונתו, ואילו לדעת ר' אליעזר בר' צדוק אין משמעות לשינוי בסדר הדברים, וכל שנעשתה כוונתו חייב שתיים. **רב אשי אמר: נחלקו כגון שנתכוין לכבות והובערו הגחלים התחתונות מאיליהן בלא שנתכוין לכך, ותנא קמא סבר לה** [והתנא הראשון סבור] כדעת ר' שמעון, שאמר: דבר שאין מתכוין פטור עליו, ואילו ר' אליעזר בר' צדוק סבר לה [סבור]

כר' יהודה, שאמר: דבר שאין מתכוין — חייב. בענין זה מביאים, תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: החותה גחלים בשבת כדי להתחמם בהם, והובערו הגחלים מאיליהן — תני חדא [שנויה בברייתא אחת]: **חייב, ותני אידך** [ושנויה אחרת]: **פטור**. ומסבירים, **הדתניא** [וושנויה]: **חייב, קסבר** [סבור]: העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה, שאינו צריך למלאכה עצמה, כגון זה שהוצרך להתחמם ולא להבערה — **חייב עליה. והא דתנא** [זה ששונה]: **פטור, קסבר** [סבור]: **מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.**

- מסורת הש"ס**
- א. (המחלוקת) שבת ע"א. יבמות ו, ב. לג, ב. סנהדרין לה, ב. סב"א. וראה ירושלמי שבת פ"ב ה"ח. שם פ"ז ה"ב. שם נזיר פ"ו ה"א. מכילתא שמות לה, ג.
  - ב. שבת כט, ב. מא, ב. מו, ב. נ"א. פ"א, ב. קל"ג, א. פסחים כה, ב. ביצה כג, א-ב. לו, א. כתובות ו, ב. נזיר מב, א. ב"ק קי"ג, א. זבחים מב, א. ילק"ש תורה תשמו. שם תתקלו.
  - ג. שבת מא, ב. נ"א. קל"ג, א. קמ"ג, א. פסחים כה, ב. יומא לד, ב. ביצה כג, א-ב. כתובות ה, ב. ב"ק כח, א. קי"ג, א.
  - ד. ראה ירושלמי שבת פ"ה ה"ה (ועיי"ש). תוספתא שבת פ"ח ה.
  - ה. שבת עג, ב. קה, ב. קכ"א, ב. עיין שבת מב, א. זבחים צב, א. ילק"ש תורה תשמו.
  - ו. שבת קה, ב. קז, ב. קמ"ב, ב. תגיגה י"א. סנהדרין פה, א. ילק"ש תורה שכת.

גרסות

דבר שאין מתכוין פטור... חייב בכל המקבילות: דבר שאין מתכוין מותר... אסור.

עיונים

רבא אמר להקדים איכא בינייהו רבא הולך לשיטתו בעמוד הקודם, שיש הסבורים שטעות באיחור והקדמה מגדירים את הדבר כמתעסק, וכך סבור התנא הראשון כאן (וכדעת ר' יהושע). ואף שלכאורה, צריך היה לפטור לגמרי, שהרי כל אחת מן הפעולות היתה שלא כסדרה, הסביר רש"י (כדברי הגמרא לעיל בענין שני נרות) שאין לפטור בלא כלום, משום שגם אם לא הקדים את הראוי להקדים, מכל מקום לא איחר אותו, ועל כן חייב חטאת אחת. ויש שהסביר כי לדעת תנא זה, הקפדה נוגעת או למוקדם מפני שהוא רוצה להקדימו, או למאוחר מפני שהוא רוצה לאחרו, ומשום כך עליו הוא פטור, מאחר שלא נעשית כוונתו, ועל השני חייב חטאת (בש"מ).

רב אשי אמר כגון שנתכוין לכבות והובערו מאיליהן וכו' דבר שאין מתכוין רש"י ורבינו גרשום פירשו שלא ידע שיבעיר את התחתונות, והרי זה ממש "אינו מתכוין" שנחלקו בו ר' יהודה ור' שמעון במקומות אחרים. אבל בעלי התוס' הסבירו שמדובר בתוצאה הכרחית ("פסיק רישיה ולא ימות") ובמקרה זה, גם ר' שמעון, הפוטר בדרך כלל מי שאינו מתכוין, מחייב. אלא "שאינו מתכוין" האמור כאן מובנו — שאינו צריך לגופה, שאינו חפץ בהבערה של הגחלים, מפני שאינו נהנה מכך. והסבירו כי להלן, כשחותה בגחלים על מנת להתחמם, אינו משתמש בביטוי "אינו מתכוין", מפני ששם בוודאי מתכוון הוא לדבר, אלא שאין לו צורך בעצם המלאכה (ראה להלן).

החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאיליהן... מלאכה שאינה צריכה לגופה לא נאמר כאן "אינו מתכוין" כפי שהעמיד רב אשי את המחלוקת הקודמת, מפני שכאן מדובר במי שידע שהגחלים יבערו, ולכן אינו פטור מפני חוסר הידיעה, שאינו יודע שתיעשה המלאכה, אלא מפני חוסר הרצון, שאין לו ענין במלאכה עצמה, אלא בתוצאה שלה (רש"י). ואילו רבינו גרשום הסביר כי כאן אינו צריך לחתיית הגחלים לשם המטרה הרגילה שלה, שעניינה בדרך כלל צלייה. והרי זה מעין שיטת בעלי התוס'

(שבת צד, א) שמלאכה שאינה צריכה לגופה, מובנה — מלאכה שנעשית שלא לשם הצורך העיקרי שלה, שבגללו נאסרה בתורה, במלאכות המשכן. והרי הבערה שבמשכן היתה לצורך בישול, ולא לשם חימום.

אורה ההלכה

כגון שנתכוין לכבות ולהבעיר החותה גחלים בשבת, שהוא מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות, אם נתכוון לכבות ולהבעיר — חייב שתיים. כרבי אליעזר בן רבי צדוק, הסבור כר' נתן שהבערה לחלק יצאת (ליקוטי הלכות). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ז ה"ב).

דבר שאין מתכוין פטור דברים המותרים לעשותם בשבת ובשעת עשייתם אפשר שתיעשה בגללם מלאכה אסורה ואפשר שלא תיעשה, אם לא נתכוון לאותה מלאכה — הרי זה מותר. כרבי שמעון בברייתא במסכת שבת (כב, א). ומכל מקום, אם עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שווא תיעשה בגללו, אף על פי שלא נתכוין לה — חייב (שבת קג, א). ואם לא היה נהנה במלאכה זאת, יש מי שאומר שמוותר, ויש מי שאומר שפטור אבל אסור. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"א ה"ה-ו. וראה שו"ע א"ח שכ, יח).

והובערו מאיליהן וכו' מלאכה שאינה צריכה לגופה חתה גחלים להתחמם בהם והובערו מאיליהן — לדעת הרמב"ם חייב שתיים, משום כיבוי והבערה, מפני שפסק שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וכדעת חכמים (ר' יהודה) במשנה במסכת שבת (כט, ב). אבל שאר הפוסקים חולקים על הרמב"ם (כשיטת ר"ח והראב"ד), וסבורים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, כר' שמעון וכו' יוסי שם. וכן פסק בשו"ע. ומכל מקום, לכל הדעות אסור הדבר מדברי חכמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ז ה"ב. ראה רמב"ם ספר זמנים שם ה"ז. שו"ע א"ח שטו, ח).

משנה אכל דם שחיטה בבהמה – זין צנחמה זין צחיה זין נעופות. בין דם נחירה ובין דם עיקור – שעקר סומניהם. ובין דם הקזה שהנשמה יוצאה בו חייבין עליו – כרת, דם הנפש הן, ונגמלא מפרש איוהו דם היקן שהנפש יולאה זו. דם ביצים – זני ליל ושור. לשון אחר: דם זיליס המזרות, שנאלדמו מחמת חמימות ששצה עליהן התנגולת. אין חייבין עליהן – כרת, שאין כרת ללא דם הנפש, דכתיב (ויקרא יז): "כי נפש כל נשר דמו היא כל אוליו יכרת".

גמרא טומאה קלה – טומאת אולין צנחמה. טומאה חמורה – כשהיא נצלה מטמאה צמשא. ויש בהן איסור קודם שחיטה, והיא לאחרי שחיטה.

תוספות

אכל מדם שחיטה (נוהג) כו' – והקשה הרב רבינו יצחק, דבגמרא דריש: מה בהמה היה ועוף שמטמאין טומאה חמורה וטומאה קלה. ועוף טמא אינו מטמא בגדים אבית הבלעיה. ואם כן אינו מטמא טומאה חמורה, ומנול דדמו אסור? ויש לומר: דלמסקנא ניחא, דמפיק ליה בכלל ובפרט, והכי קאמר: "לעוף ולבהמה", מה עוף ובהמה מיוחדין

משנה אכל דם שחיטה בבהמה – זין צנחמה זין צחיה זין נעופות. בין דם נחירה ובין דם עיקור – שעקר סומניהם. ובין דם הקזה שהנשמה יוצאה בו חייבין עליו – כרת, דם הנפש הן, ונגמלא מפרש איוהו דם היקן שהנפש יולאה זו. דם ביצים – זני ליל ושור. לשון אחר: דם זיליס המזרות, שנאלדמו מחמת חמימות ששצה עליהן התנגולת. אין חייבין עליהן – כרת, שאין כרת ללא דם הנפש, דכתיב (ויקרא יז): "כי נפש כל נשר דמו היא כל אוליו יכרת".

גמרא טומאה קלה – טומאת אולין צנחמה. טומאה חמורה – כשהיא נצלה מטמאה צמשא. ויש בהן איסור קודם שחיטה, והיא לאחרי שחיטה.

ב גמרא

ב גמרא תנו רבנן: "כל דם לא תאכלו" – שומע אני אפילו דם מהלכי שתיים, דם ביצים, דם חגבים, דם דגים, הפל בכלל? תלמוד לומר: "לעוף ולבהמה", מה עוף ובהמה מיוחדין, שיש בהן איסור והיתר, והן מין בשר – אף כל שיש בהן טומאה קלה; אוציא דם מהלכי שתיים – שיש בהן טומאה חמורה ואין בהן טומאה קלה.

א משנה אכל כזית מדם שחיטה (דם שיצא בשחיטה), בבהמה בחיה ועוף, בין טמאין בין טהורין, וכן אכל דם נחירה שיצא כשהמית את הבהמה שלא בשחיטה, אלא בדקירה או באופן אחר, או דם עיקור שעקר את הסימנים (הקנה והוושט) וניתו הדם, וכן דם הקזה היוצא כשמקזים דם מגוף הבהמה שהנשמה יוצאה בו (שעניינו יבואר בגמרא) – כל אחד מאלה חייבין עליו כרת – אם אכלם במזיד, או חטאת – אם אכלם בשוגג. אבל דם הטחול, או דם הלב, וכן דם ביצים, או דם חגבים, או דם התמצית, שמתמצה ושותת לאחר שיצאה נפשה של הבהמה – אין חייבין עליו כרת, ר' יהודה מחייב בדם התמצית.

ב גמרא

ב גמרא תנו רבנן [שנו] חכמים: נאמר "כל דם לא תאכלו" (ויקרא ז, כו), שומע אני מכאן כי אפילו דם של מהלכי שתיים כלומר, בני אדם, או דם ביצים, דם חגבים, דם דגים, הכל בכלל איסור דם? תלמוד לומר: "לעוף ולבהמה" (שם), מה עוף ובהמה מיוחדין, שיש בהן גם טומאה קלה (טומאת אולכים) וגם טומאה חמורה, שהם נעשים אב טומאה, כגון נבילה (אם לא נשחטו כראוי), ויש בהן איסור והיתר, והן מין בשר – אף כל שיש בהן טומאה קלה וטומאה חמורה, ויש בהם איסור והיתר, והם מין בשר, הריהם בכלל זה; אוציא דם מהלכי שתיים (בני אדם) – שיש בהן טומאה חמורה וטומאה קלה, אבל אין בהם טומאה חמורה וטומאה קלה, שאין לבשרם דין טומאת אולכים.

נחירה מיהא בעי, ואיכא איסור והיתר. ומכל מקום נוכל לפרש איסור והיתר קודם מיתה, איסור מן החי – משום בשר מן החי, ולאחר מיתה איכא היתר משום חי. אבל גבי טומאה חמורה צריך לומר כדפירשנו. ובגמרא דקאמר: אי מה בהמה שאינו כו', הכי נמי מצי למימר: אי מה בהמה שמטמאה טומאה חמורה. אף עוף כו' לאפוקי דם עוף טמא שאינו מטמא טומאה חמורה. והכי נמי הוה מצי לפרש: אף עוף שאינו באם על הבנים, כגון מזומן, אבל שאינו מזומן – לא.

דם עיקור – איכא דמפרש: דם עיקור – שנעקרו סימניו ממקום חיבורו. אבל קשה: כיון שאינה מיתה על ידי כך, והלכה למשה מסיני שיהא פסולה אבל טרפה אינה, אם כן דמה אינו בכרת, שאין הנשמה יוצאה בה! לכן צריך לומר: דם משחיטה שהיתה לאחר עיקור.

דם הקזה שהנשמה יוצאה בו – והוא הדין דדם שחיטה ועיקור בעינו שהנשמה יוצאה בו. אלא לא איצטריך למימר רק גבי דם הקזה, שאין רגילות שיקיז דם לבהמתו עד שיבא להם דם הנפש.

דם ביצים – פירש בקונטרס: ביצת תרנגולת. לשון אחר: ביצי זכר. וקשיא דבגמרא קאמר: אוציא דם ביצים שאין מין בשר. דגים אין חייבין עליו – משמע: הא איסורא איכא. וקשיא: דבגמרא קאמר, אמר רב: דם דגים שכניסו אסור, ומותיב ליה מברייתא. ואמאי? לסייעיה ממתינתין! ויש לומר: דם דגים, הוה מצי למימר: וליתעמיק תיקשי ליה ממתניתין.

שיש בהן טומאה חמורה וטומאה קלה ויש בהן איסור והיתר והן מין בשר – וקשיא לרבינו ברוך: למה צריך לכלל דם שחיטה ודמו, דאוציא דם מהלכי שתיים שאין בהן טומאה קלה? וכן בצד של היתר ואיסור סגי!

עיונים

דם נחירה נחירה מוכרת בדברי חכמים במקומות שונים כדרך השחיטה של בעלי חיים קודם שניתנה תורה ובה ההלכות המיוחדות של שחיטה. ורש"י במקומות אחרים (חולין יז,א ועוד) פירש את מושג הנחירה – שקורעו מנחיריו עד לבו. ואולם עיקר המושג הוא – הריגה של הבהמה שלא כדרך שחיטה (הולכה והבאה של סכין לרוחב שני הסימנים שבצואר, הקנה והושט), אלא באופן אחר, ובכלל זה דקירה, חיתוך הסימנים על ידי לחיצה ("דרסה"), וחניקה (ראה רש"י חולין פו,א).

דם עיקור עיקור הוא אחד מחמישה דברים הפוסלים בשחיטה, והוא עקירת הסימנים (קנה וושט) ממקומם. ובתוס' כתבו שלא ניתן לפרש כן במשנתנו, שכן עיקור כשלעצמו אינו ממת את הבהמה, ואין כאן דם שהנשמה יוצאה בו. אלא מדובר בדם שחיטה שאחר עיקור. ויש שהטבירו כי עיקור האמור כאן עניינו שחיטה בסכין פגומה, תוך כדי קריעת הסימנים (תוי"ט). ומדברי הרמב"ם בהלכותיו (הל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ג) עולה שעיקור האמור כאן הוא התות הראש (שושנים לדוד).

דם הקזה שהנשמה יוצאה בו בתחילת ההקזה יוצא הדם בשתייה, אחר כך קילוח חוק, והוא הדם שהנשמה יוצאת בו, ואחר כך, כשהבהמה נוטה למות הדם שוב שותת (רש"י להלן כב,א), והרמב"ם כתב (בפיה"מ) כי דם שהנשמה יוצאת בו הוא הדם המקלח ברציפות, ולאחר מכן מגיע שלב של קילוחים שאינם רצופים. ובתוס' כתבו כי מה שנאמר "שהנשמה יוצאה בו" נוגע גם לדם שחיטה, נחירה ועיקור, שאינו חייב אלא על הדם המקלח. אלא הוצרך לומר כן בדם הקזה, מפני שאין רגילות שבתוך כדי הקזה יצא דם הנפש. אבל לפי הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ג) משמע כי רק בהקזה מקפידים בדם שהנפש יוצאת בו, אבל בשאר הדמים של שחיטה או נחירה או עיקור, כיון שחבל בבהמה במקום שתלויה בו חיותה – חייב על כל דם היוצא ממנה (לח"מ). וראה דבר אברהם ח"ב סי' טו.

חייבין עליו ומדובר כאן בעונש כרת, שהוא דווקא בדם שהנפש יוצאה בו, שנאמר: "ונתתי פני הנפש האוכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה. כי נפש הבשר בדם הוא" (ויקרא יז, י-יא). אבל איסור לא תעשה יש גם בדם הטחול וכו'.

דם הטחול דם הלב מן הגמרא (כב,א) עולה בבירור כי מדובר בדם של איברים אלו עצמם (והוא הדין לכלל דם איברים), אבל הדם המצוי בחללו של הלב דינו בכרת (אמנם

אורח ההלכה **אכל דם** האוכל כזית מן הדם במזיד – חייב כרת, בשוגג – מביא חטאת קבועה, ואינו חייב אלא על דם בהמה חיה ועוף בלבד בין טמאים בין טהורים, ואין חייבים כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התות הראש כל זמן שיש בו אדמומית, ועל דם הקזה – כל זמן שהוא מקלח ויוצא. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ו ה"א וה"ג).

דם הטחול וכו' דם האיברים, כגון דם הטחול, דם הכליות, דם ביצים (של זכר. מ"מ), דם המתכנס ללב בשעת שחיטה, ודם הנמצא בכבד – אין חייבים על אכילתו כרת, אבל האוכל ממנו כזית לוקה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ד. וראה שו"ע יו"ד סו, א).

דם התמצית דם התמצית – אין חייבים עליו כרת. בחכמים. (רמב"ם שם).

לעוף ולבהמה וכו' אינו חייב אלא על דם בהמה חיה ועוף בלבד, בין טמאים בין טהורים, שנאמר "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה", וחיה בכלל בהמה שנאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו שור וגו' איל וצב" וגו'. אבל דם דגים וחגבים ושקצים ורמשים דם האדם – אין חייבין עליו משום דם. כברייתא. (רמב"ם שם ה"א).

מסורת הש"ס
א. (בשינויים) תוספתא כריתות פ"ב יז-יח.
ב. פסחים סה,א. חולין עד,ב. כריתות ד,ב. ירושלמי פסחים פ"ה ה"ח. תוספתא כריתות פ"ב יח. ילקי"ש תורה תקח.
ג. תוי"כ ויקרא ז, כו. ילקי"ש תורה תקח (כל הסוגיה).

גרסות

אכל דם שחיטה במשניות: דם שחיטה.
בחיה ועוף במשניות **בחיה** ו**בעופות** ויש בכתי"י: **ובחיה** ו**בעוף**.
בין טהורין במשניות: **ובין טהורים**.
דם עיקור במשניות **ודם עיקור**.
דם הקזה במשניות **ודם הקזה** ויש בכתי"י: **דם הקזי**.
שהנשמה יוצאה בו במשניות: **שהנפש יוצאה** בו.
דם ביצים יש כתי"י שחסרות בו מילים אלו.
דם חגבים במשניות: **דם דגים דם חגבים** ובכתי"י: **דם שרצים דם חגבים** וכן הביא בשי"מ, וכן גרסת רבינו גרשום.
יש בהן איסור והיתר בתוי"כ: **ויש בהן איסור ויש בהן היתר** וכן הגיה הבי"ח.
אף כל שיש בהן טומאה קלה יש בכתי"י: **אף כל שיש בהם טומאה קלה** ו**טומאה חמורה ויש בהן היתר ואיסור והן מין בשר** ובתוי"כ משפט זה חסר.
דם מהלכי שתיים שיש בהן טומאה חמורה ואין בהם טומאה קלה בכתי"י: **דם מהלכי על שתיים שאין בהן טומאה קלה**.

לשוך

נחירה זהו שורש לעצמו ומשמעו הריגה בדרך דקירה וכיוצא בזה. וכמו כן בערבית נחַר.

תמצית עניינו בלשון משנה שאריות הנוזל היוצאות לאחר שכבר נשפך יוצא הרוב, או הנוזל שיוצא על ידי סחיטה (מיצוי).